

masan meggyorsította, új eszmék, új feladatok merültek fel és új emberek. A régiebb eszméknek, az öregebb embereknek ezzel számolniok kell. Barátkozunk meg ezzel a ténnyel és elmélkedjünk felette. Imre S. jeligéül használja Eötvösnek ezt a mondatát: «A nevelés csak annyiban éri el célját, amennyiben az élet viszonyainak megfelel.» Ez ráillik a nevelési egyesületekre is.

Kemény Ferenc.

Egyetemes irodalomtörténet a görögptlő helyett.

A gimnáziumok hiányos tanterve ellen felhozott érvekre az a leggyakoribb válasz, hogy a gimnázium nem szakiskola, hanem az általános műveltségre előkészítő intézmény. Ha elfogadjuk a gimnázialis tanítás alapelvének az általános műveltség megszerzésére való törekvést, akkor önként felvetődik a kérdés, hogy a világ szellemi termékei elől miért zárkózik el olyan következetes makacssággal éppen a gimnázium, mely büszkélkedik azzal, hogy egyetemes szellemi kincsekkel bocsátja útjára növendékeit. Sok szó esik most a középiskolák reformjáról: ezzel kapcsolatban szeretném az illetékesek figyelmét felhívni egy eddigelé mellőzött tárgy tanítására.

Ugyebár mindenki csodálkoznék azon, ha nemzeti történelmünk tanítása mellől számúznék a középiskolából a világtörténelmet? A világegyetem mozgó eszméiről, azoknak átalakító hatásáról kell, hogy tiszta, áttekinthető képe legyen az életbe induló ifjúnak. Nincs pedagógus, aki vitatná, hogy a történelem a maga tanulásaival, örök emberi megnyilatkozásaival, vissza-visszatérő eszmeáramlataival nem ama «magistra vitæ», mely az embert közelebb hozza saját lelkéhez, törekvéseihez, szóval énjéhez s a leghivebben jelöli ki helyét a társadalomban. S hogyan vagyunk a szellem történetével? Tanítunk nemzeti irodalmat világirodalom nélkül!

Amint a történelem nem ismer elszigetelt jelenségeket, — minden mozgalom, törekvés, szellemi áramlat, társadalmi kérdés egyetemes jelentőségű s faji, vallási, geográfiai határok közé nem szorítható, — úgy az irodalom termékei is élvezik az egyetemes emberi köztulajdon kiváltságait. A nagy szellemek irodalmi termékei nem tudnak megmaradni hazájok szűkebb határai között s utat törnek maguknak mindenfelé. Ar irodalmi lángelmék lelkök kipattant szikráival másutt is gyújtanak. Az irodalom nemcsak hogy nem különíti el az emberiséget, de sőt éppen összehozza s nagy szellemi köztársaságba tömöríti az irodalom munkásait. A történelem ismeri a háborúkat, de az irodalom nem; éppen azért egy Anatole France, D'Annunzio ellenségünk ugyan a történelem szerint, de lehet barátunk az iro-

dalomban. Gorkij Maxim hányszor beszélt ellenünk a most folyó világháborúban, talán hazafias kötelességből, de azért az irodalom szellemi közössége nem fogja őt száműzni a maga köréből; amint-hogy ellenségeink is szívesen olvassák a német írókat, buzgón tanulmányozzák a német tudósok újabb találmányait.

A mondottaknak tisztán arra való utalás a célja, hogy ha már a történelem és világtörténelem közötti kapcsolat ennyire nyilvánvaló, nem kevésbé szoros kapcsok fűzik egybe a nemzeti és világirodalom és művészet termékeit. Vergilius ismertetése Homeros nélkül, Senecaé a görög bölcselek nélkül merőben illuzórikus; s ha nem ismeri valaki a görög irodalmat, nem ismeri a rómaiakat sem. Ha már a múltban ilyen nagy volt az irodalmi ráhatás, mennyivel nagyobb a jelenben, mikor a gondolatközlés eszközei oly tökéletesek, hogy jelentős irodalmi művek a legrövidebb idő alatt válnak az egész emberiség közkincsévé.

Mikor még a klasszikus világ irodalma képviselte az egyetemes irodalmat, érthető volt, hogy a jelentéktelen, más egyéb külföldi irodalom felé nem fordult az iskola figyelme. Ma már a klasszicizmus közvetlen hatása nagyon kevés és mégis a modern irodalom ismeretése elől kínai fallal zárjuk el az iskolát. A mai irodalomtörténet egyre jobban az összehasonlító irány felé terelődik. Már most hogyan beszélhetünk Torquato Tasso, Boccaccio, Shakespeare, Rousseau stb. hatásáról, ha nem ismertetjük őket. A görög irodalom tanítására főérv, hogy a görög műveltség régebb és eredetibb, mint a római s vissza kell mennünk a forráshoz. Ma azonban megszűnt már a görög műveltség kizárólagos uralma s a haladás elve tőlünk is megkívánja, hogy a modern irodalmat is hozzáférhetővé tegyük középiskoláinkban. A régi műveltségnek kielégítő tényezője volt a nemzeti mellett a görög-római kultúra; ma már helyet kérünk a gimnáziumban a modern világirodalomnak is. Távol áll tőlem, hogy ezzel a klasszikus irodalom hatását csökkenteni akarnám.

Nem szabad a gimnáziumot végzett ifjúnak úgy kikerülnie az életbe, hogy fogalma se legyen róla, ki volt Ibsen, Björnson, Tolstoj, Sudermann, Csehov, Maupassant, Victor Hugo, Balsac stb. Az megéppenséggel komikus, hogy az érettségén Rousseaut megteszik hadvezérnek, vagy ha az embernek azt kell hallania, hogy Dickens német lírikus és Klopstock angol drámaíró (megtörtént). Nem csoda, hiszen a világirodalom ismertetése jóformán összezsugorodik a VI. osztályra, ahol a költői műfajok fejlődéséről szólva, esetleg kiterjeszkehetünk a külföld irodalmára is a heti 3 óra keretében. Természetesen még csak morzsáit sem mutathatjuk be a világirodalom gazdag termésének s kölcsönös irodalmi hatások ismertetéséről szó sem lehet.

A nemzeti irodalomtörténetre szánt heti 3 óra ugyancsak nem enged kitérést, hogy a világirodalom nagyjairól bővebben is szó essék.

Nem kívánhat most bővebb tervezettel előállani, már azért sem, mert az egyetemes irodalomtörténetnek még az egyetemen sincs tan-széke! A meglévő tantervi kereten belül a kérdést ideiglenesen így tartom megoldhatónak, *hogy a teljesen elhibázott görögpótló helyett egyetemes irodalomtörténetet tanítsunk.* Így ez a tantárgy nevének is jobban megfelelne, mert a görögpótló olvasmányok mai összeállításuk-ban rendszertelenek, sok tekintetben fölöslegesek, sőt felületesek és semmiképen sincsenek hivatva pótolni a görög nyelvet. A görög-pótló ma teljesen gazdátlan szak, melynek tanítását becsvágyó tanár nem szívesen vállalja s maguk a diákok sem veszik komolyan. Hogyan kívánhatjuk, hogy a magyar irodalom tanára lendülettel beszéljen a peloponésosi háború okairól, vagy a görög államok versengéséről s viszont a történelem tanára beszéljen Kölcseyről, Kazinczyról, vagy méltassa Csokonai egyéniségét? A mai görögpótló irodalom sem nem magyar irodalom, sem nem görög, hanem mindakettőből valami afféle «ex omnibus aliquid, ex toto nihil» keverék; van benne filozófia, történelem, irodalom s mégis mindegyik hézagos és rendszertelen, nem is szólva a tankönyvek szemelvényeiről. Tekintve, hogy görögpótló szak nincs, rendesen vagy a magyar, vagy a történelem tanárára tolják, de egyik sem vallja magáénak.

Ezektől eltekintve, a magyar részt bőven tárgyalja az irodalom s a tapasztalás igazolta, hogy a görögösök éppen olyan jól tudják Csokonait, Kazinczyt vagy Kölcseyt, mint a pótlósok, noha a pótlón ezt nem tanulták; csak az irodalmi órákon. Gyakorlati haszna tehát a dolognak nincs; a görög irodalom megismerésére pedig elégséges volna a javasolt egyetemes irodalomtörténet keretein belül való tárgyalás.

Kiragadom például a VII. osztály görögpótló irodalmi olvas-mányait. Elő van írva a görög szónoklat története s a magyar szó-noklat története. Mondjuk, Demosthenes beszédei és a magyar szónoki beszédek közül szemelvények (a Badics-féle könyvben Kölcsey, Szé-chenyi és Eötvös egy-egy beszéde a magyar nyelv ügyében); továbbá a görög történetírás és magyar történetírás (a Badics-féle könyvben szemelvények Thukydidesből s magyar részről Kazinczy Pályám em-lékezetéből, Virág Benedektől Szt. István, Jászai Pál: A mohácsi vész után, Salamon: A török hódoltság Magyarországon; mindegyikből pár oldal). Nem végezzünk-e teljesen terméketlen munkát, ha a magyar nyelv ügyében 3 beszédet is olvastatunk? A retorika tárgyalásakor az V. osztályban ezekről amúgy is szó van. Virág történeti műveiből rövid életrajz kíséretében Badics pár oldalt közöl. Mi lehet itt a cél? Virág életét a tanuló a VII.-ben bőségesen megismerheti, történeti

munkájából pedig a közölt pár oldal nem nyújt kielégítő tájékoztatót. Egyébként sem helyes magyarságot, sem következetességet, sem stílust nem tanul a diák Virágtól; tárgyi ismereteket szintén nem nyer ebből az avult történeti műből. A «Pályám emlékezeté»-t az irodalmi órákon eléggé méltatja a tanár s Jászai Pál irodalmi tevékenységéről (ha ez egyébként is olyan nagyon fontos lenne) alig nyer a tanuló híu képet a gyér szemelvényekből. Sokkal hasznosabb, ha a külföldi irodalmát ismertetjük, mint ha a már hallott és más tantárgyakban szereplő dolgokat hígítgatjuk.

A görögpótló irodalomra előirányzott 4 év bő alkalmat adna a diáknak arra, hogy a külföld remekeivel, uralkodó szellemi irányokkal megismerkedhessék. Az irodalmi órákat méltóképpen kiegészíthetné a rajzórakon rendszeresen előadandó művészettörténet. Így a gimnázium ismét közelebb jutna a látókört szélesítő feladatához s viszont a magyar irodalom is erős támasztékot nyerne a világirodalom tanításában.

(Selmezbánnya.)

Szviezsényi Zoltán.

Lőcsei tanulók külföldön a XVI. és XVII. században.

Ezekben a sorokban nem a Lőcse sz. királyi városában működött iskolák tanulóinak a külföldön való utazásairól szólok, hanem a lőcsei származású vagy ösztöndíjú tanulóknak a külföldi főiskolákon járása emlékeiről. Erre vonatkozó latin, német, magyar, lengyel nyelvű levél és egyéb-ügyirat sok van Lőcse városának jól rendezett gazdag levéltárában.¹ Ennek főoka az volt, hogy V. István királyunknak «szepesi hú szász vendégeink szabadságát kegyelmesen átalakító», s 1271 dec. 23-án kelt nagy szabadságlevele, a szepesi németeknek, egyéb kiváltságok mellett, szabad papválasztó jogot is biztosított,² s ők székvárosuk hatósága útján a külföldi, leginkább német főiskolákon taníttatták papjelöltjeiket, de más tudományos pályákra készülő fiaikat is. Azok kiküldését jelentősen megkönnyítette Thurzó Elek volt országbírónak és szepesi főispánnak, Lőcse gyakori vendégének, 1543 január elején kelt végső rendeletében e város részére biztosított, akoron jókora összegű: tízezer forintnyi hagyatéka; ennek jövedelméből legalább két ifjat kellett külföldi főiskolákon taníttatniok.³ Ezek és

¹ Útmutatóul szolgál *Hajnóczy R. József dr.*: Lőcse szabad királyi város levéltárának tartalomjegyzéke. Lőcse, 1904 című könyve.

² *Sváby Frigyes*: A Lengyelországnak elzalogosított XIII szepesi város története. Lőcse 1915, 42. lap.

³ *Pirhalla Márton dr.*: A szepesi prépostság vázlatos története, kezdetétől a püspökség felállításáig. Lőcse, 1899, 246. l.